

SLAVOJ ŽIŽEK I
BORIS GUNJEVIĆ,
BOG NA MUKAMA –
OBRATI APOKALIPSE

Ex libris d.o.o.
Rijeka, 2008.

Katarina
Buntak

Knjiga *Bog na mukama – obrati apokalipse* zbornik je radova Slavoj Žižeka i Borisa Gunjevića, evangeličkog svećenika s Teološkog fakulteta 'Matija Vlačić Ilirik'. Zbornik se sastoji od deset tekstova, pri čemu se izmjenjuju tekstovi prvog i drugog autora, čime čitatelj dobiva dojam da sudjeluje u živom političko-teološkom dijalogu. Već naizgled nespojiva kombinacija autora obećava provokativnost i zanimljivu raspravu o današnjem odnosu kršćanstva i ljevice te o suvremenoj teološkoj situaciji gledanoj iz različitih perspektiva. Navedena knjiga možda je ostala pomalo u sjeni Žižekove *Paralakse* s obzirom na to da je predstavljanje obje knjige bilo u isto vrijeme. Bez obzira na to, ne smije se zaboraviti na veliki doprinos ove knjige koja pokušava utjecati na mišljenje o nespojivosti kršćanstva i ljevice, koje prevladava u našoj sredini. Suvremena ljevica i teologija moraju artikulirati zajedničke probleme na koje oba stajališta upozoravaju (Majić 2009).

Već u prvom tekstu pod nazivom *Uvodno isповijedanje revolucije: protiv bijede i izdaje teologije* Gunjević upozorava da je došlo vrijeme da se nastavi zajedničko putovanje ljevice i teologije na jedan novi način. Naglašava potrebu i za obnovom teološkog diskursa. Crkva inzistira na nepromjenjivom identitetu koji stvara konzervativizam i koji će, prije ili kasnije, postati rigidni fundamentalizam. Zbog toga se javlja potreba za diskursom koji čini nešto inventivno, kreativno i maštovito. Gunjević se tu nadovezuje na Michela de Certeaua koji kaže da se bijeda teologije javlja onda kada teologija u nedostatku vlastitog jezika započinje posuđivati jezik, metodologiju i materijale religijskih znanosti. Teološka reciklaža diskursa kojeg otvaraju religijske znanosti vodi u bijedu teologije (Žižek; Gunjević 2008: 11). Takva izdaja teologije dovodi do konformizma u kojem se gubi prostor za kritiku vladajućeg poretka koja bi trebala biti susret suvremene ljevice i kršćanske misli.

Obrati apokalipse koji se spominju u naslovu razotkrivaju apokalipsu kao politički nekorektno i radikalizirano zanesenjaštvo. Apokaliptički diskurs koji u tekstu *Od paleontologije zanesenjaštva do liturgije reakcionizma* spominje Gunjević nadilazi sve druge oblike teologije jer jedino ona ima dovoljno revolucionarnog potencijala koji radikalno preispituje i mijenja stvarnost. U prethodnom

170 tekstu *'Misliti unatrag': predestinacija i apokalipsa* Žižek razlikuje tri inačice apokalipse: kršćansko-fundamentalističku, new age i tehnodigitalno-posthumanu. Svaka ima vlastitu ontologiju i epistemologiju i radikalno se razilaze. Jedino im je zajedničko obilježje činjenica o kraju povijesti.

Žižek i Gunjević tematiziraju i problem islamofobije koja vlada na Zapadu i koja je gotovo postala dio svakodnevnog europocentrične ideologije. Iako se takve politički nekorektne tvrdnje najčešće ne iznose javno, islam se percipira kao despotska, nasilna i antimoderna religija koja nikad nije prestala predstavljati prijetnju civiliziranom svijetu. U *Pogledu u arhive islama* Žižek proglašava islam kobnom preprekom koja sprečava ujedinjenje Istoka i Zapada. Uzrok tome suviše je nagla izloženost islamskog svijeta zapadnjačkoj modernizaciji bez dostatnoga vremena da proradi traumama sraca i za nju izgradi simboličko-fikcijski prostor (Žižek; Gunjević 2008: 85–103).

Gunjević dalje upozorava da kur'anski tekst ostavlja mnoge interpretativne i čitalačke opcije, a to istovremeno znači blagoslov i prokletstvo. Dok kršćanski fundamentalisti čitaju Kur'an kao priručnik za terorizam, islamski fundamentalisti ga svojim plošnim i doslovnim čitanjem osakaćuju i tako uništavaju cijeli tekst. Zbog te karakteristike kur'anskog teksta, Gunjević Kur'an naziva postmodernim tekstom. Kod interpretacije kur'anskog teksta, Gunjević se poziva na Alana Badioua koji daje zapanjujuću reinterpretaciju svetog Pavla (Žižek i Gunjević, 2008:123). Badiou pokazuje da pavlovski lik subjekta još i danas sadrži autentičan revolucionarni potencijal: subjekt je ono što se odbija podčiniti svijetu kakav poznajemo te se umjesto toga bori za jedan novi svijet. Badiou kaže da je Pavao konstruirao novi diskurs koji će imati dalekosežne posljedice na svjetsku povijest. On Pavlove poslanice naziva *militantnim intervencijama*. Njegovo inzistiranje na militantnosti Pavlovih poslanica moguće je primijeniti i na kur'anski tekst. To je u *Antikristu* primijetio i Nietzsche koji, između ostalog, uspoređuje Pavla i Muhameda i pokazuje što je sve Muhamed posudio od Pavla.

Iako nam se danas čini drugačije, islamske i kršćanske teokracije u srednjem vijeku nisu bile toliko različite. Sličnosti su prevelike

da bi bile slučajne. Uz kršćanstvo i islam, u knjizi se spominje i treća velika monoteistička religija – židovstvo. Žižek židovstvo i islam naziva čistim monoteističkim religijama dok kršćanstvo sa svojim Trojstvom predstavlja kompromis prema politeizmu. 171

U tekstu *Samo nas Bog koji trpi može spasiti* Žižek navodi da je ključno pitanje o religiji danas obuhvaća li ta dimenzija spoja istine i smisla uistinu sva religijska iskustva i prakse. (Žižek; Gunjević 2008: 135) Prije ili kasnije svaki se teolog suoči s dvojbom kako pomiriti božje postojanje sa činjenicom prekomjernog zla, tj. dobrog boga i patnju nevinih. Teološki odgovori na to pitanje tvore hegelovsku trijadu dobrog boga mira, zlog boga gnjeva i boga koji trpi. Boga koji trpi spominje već i Schelling koji kaže da bi bez predodžbe o bogu koji ljudski trpi, cjelokupna povijest ostala bez smisla. Naime, Žižek smatra da božje trpljenje, znači da ljudska povijest nije puko kazalište sjena (kojim upravlja Bog vukući sve konce), nego mjesto borbe u koju je upleten i sam apsolut te se u njoj odlučuje i njegova sudbina. 'Objava' znači da je Bog sam preuzeo rizik da sve stavi na kocku te da bude izložen krajnjoj slučajnosti opstanka.

Na izvanjskost boga u odnosu na njega samog ukazao je Gilbert Keith Chesterton, na kojeg se rado pozivaju i Žižek i Gunjević. Samo u jednoj religiji načas se učinilo da je bog ateist. To je trenutak kada Isus, umirući na križu, kaže: 'Oče, zašto si me ostavio?' Sam Krist počinio je najveći grijeh za kršćanina – pokolebao se u svojoj vjeri. Kaže Chesterton da se nebo nije zatreslo u trenutku razapinjanja, nego u trenutku krika s križa koji svjedoči da u tom trenutku ni sam bog ne vjeruje u samog sebe (Žižek; Gunjević 2008: 166).

S obzirom na različite predodžbe o bogu, Žižek uočava da tri glavne inačice kršćanstva – pravoslavlje, katoličanstvo i protestantizam, tvore svojevrsnu hegelovsku trijadu. U pravoslavlju nalazimo jedinstvo vjernika i teksta zbog kojeg je vjericima dopušteno tumačiti sveti tekst. Katoličanstvo predstavlja otuđenje jer najviši autoritet pripada Crkvi koja pridržava pravo na tumačenje teksta. Na kraju, u protestantizmu tekst ostaje jedini autoritet. Ta tri kršćanska stava povlače za sobom i različite načine božje prisutnosti u svijetu. U prvom slučaju stvoriteljsku moć odražava raskoš

172 svemira. U katoličanstvu bog nije izravno prisutan u svijetu nego se tek razabire u tragovima koji izmiču površnom pogledu, dok je u protestantizmu radikalno odsutan iz stvorenog svemira i predstavlja onostrani nepronicljivi autoritet (Žižek; Gunjević 2008: 138–140). U skladu s vlastitim stilom, protestantsko prihvaćanje božjega bezuvjetnog autoriteta Žižek razabire u posljednjoj pjesmi koju je Johnny Cash snimio neposredno prije smrti: *The Man Comes Around*.

Međusobno neslaganje Gunjevića i Žižeka u njihovom dijalogu ponekad postiže zavidno kreativnu razinu. U tekstu *Dekonstrukcija mesijanske ideologije: intertekstualna strategija nemoći u centru moći* Gunjević želi dovesti u pitanje Žižekovu paralelu između Isusa i Marxa te Pavla i Lenjina iako kaže da ne osporava kreativnost tih usporedbi. Tekst završava opaskom: 'Ukoliko je Isus Marx, a Pavao Lenjin, tko bi na taj način trebao biti Marko? Trocki? Nisam siguran.' (Žižek; Gunjević 2008: 252)

Treba primijetiti da je ova knjiga izašla prije engleskog izdanja knjige *The Monstrosity of Christ*, rasprave Žižeka i Johna Milbanka, jednog od najutjecajnijih suvremenih teologa. Domaći čitatelji prvi su dobili mogućnost čitanja ovakvog tipa teološko-političke debate između nekog teologa i ateista.

Nije nevažno spomenuti ni to da je knjiga *Bog na mukama* na izložbi *Book Art Internationale* koja se održava u sklopu Sajma knjiga u Frankfurtu stavljena na popis najljepših hrvatskih knjiga koje su objavljene 2008. godine. Na naslovnici se nalazi početak liste od 95 razloga zbog kojih bi navedena knjiga trebala biti zanimljiva čitateljima.

LITERATURA

- Majić, Ivan (2009). 'Gostovanje Slavoj Žižeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu', u: *Filozofska istraživanja*, Zagreb, god. 29, sv. 2(114)
- Žižek, S. i Gunjević, B. (2008). *Bog na mukama - obrati apokalipse*. Rijeka: Ex libris.